Betänkande AjUB 16/2024 rd─ RP 169/2024 rd

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 1 och 24 § i lagen om villkor för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för säsongsanställning

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 1 och 24 § i lagen om villkor för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för säsongsanställning (RP 169/2024 rd): Ärendet har remitterats till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för betänkande och till förvaltningsutskottet och jord- och skogsbruksutskottet för utlåtande.

Utlåtanden

Utlåtande har lämnats av
- förvaltningsutskottet FvUU 22/2024 rd
- jord- och skogsbruksutskottet JsUU 23/2024 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört
- specialsakkunnig Ariann Grandell, arbets- och näringsministeriet
- specialsakkunnig Anni Valovirta, diskrimineringsombudsmannens byrå
- ledande expert Janne Kinnunen, Migrationsverket
- jurist Jussi Hyrkäs, Regionförvaltningsverket i Norra Finland, ansvarsområdet för arbetarskydd
- gruppchef Hanna Määttä, Närings-, trafik- och miljöcentralen i Norra Österbotten
- direktör Mari Tuomikoski, Norra Österbottens arbets- och näringsbyrå
- verksamhetsledare Birgitta Partanen, Arktiska Aromer rf
- förhandlingsdirektör Antti Hakala, Livsmedelsindustriförbundet rf
- ledande expert Antti Vaaja, Finsk Handel rf
- verkställande direktör Kristel Nybondas, Landsbygdens Arbetsgivareförbund LAF rf
- chef för enheten för arbetskraft med utländsk bakgrund Riikka Vasama, Industrifacket rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av
- utrikesministeriet
- justitieministeriet
- inrikesministeriet
- jord- och skogsbruksministeriet

- social- och hälsovårdsministeriet
- Regionförvaltningsverken, ansvarsområden för arbetarskyddet
- UF-centret
- Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- Finlands näringsliv rf
- Företagarna i Finland rf
- Brottsofferjouren
- seniorekonom Henna Busk, Pellervon taloustutkimus PTT
- Frukt- och Bärodlarnas förbund rf
- Marja Bothnia Berries Oy Ltd
- Pakkasmarja Oy.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att lagen om villkor för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för säsongsanställning ändras. Lagens tillämpningsområde och bemyndigandet att utfärda förordning ändras på så sätt att insamling av vilt växande skogsmaterial genom förordning av statsrådet kan fogas till regleringen.

Lagen avses träda i kraft så snart som möjligt.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Regeringen föreslår ändringar i lagen om villkor för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för säsongsanställning (907/2017, nedan säsongsarbetslagen). Det föreslås att lagens tillämpningsområde och bemyndigandet att utfärda förordning ändras på så sätt att insamling av vilt växande skogsmaterial kan fogas till lagstiftningen genom förordning av statsrådet.

Syftet med propositionen är att plockare av vilda bär ska omfattas av de normala inreseförfarandena. Det ska uppnås genom att inkludera plockning av vilda bär i tillämpningsområdet för säsongsarbetslagen. En ytterligare målsättning är att ändra tillämpningsområdet för säsongsarbetslagen så att det bättre motsvarar det branschspecifika behovet av säsongsarbetskraft. Syftet med propositionen är också att förbättra ställningen för plockare av vilda bär genom att de garanteras minimiinkomster och genom att den risk som är förknippad med affärsverksamheten överförs på företagen i stället för plockarna.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser att propositionen behövs och fyller sitt syfte. Utskottet tillstyrker därför lagförslaget utan ändringar.

Förebyggande av exploatering

Tillvaratagandet av naturprodukter på industriell nivå i Finland har sedan 2005 i hög grad varit beroende av plockare från Thailand. Under årens lopp har det uppstått misstankar om människohandel, av vilka en del har lett till åtalsprövning och domar. Hösten 2022 avslöjades en misstanke om omfattande människohandel inom bärbranschen. Åtal i ärendet väcktes på vårvintern 2024. Också hösten 2023 avslöjades nya brottsmisstankar. Människohandelsmisstankarna handlar om att plockarna misstänks ha blivit offer för tvångsarbete. Enligt åtalen har de bland annat tvingats arbeta mycket långa arbetsdagar, de har inte fått tillräckligt med mat och den mat de fått har varit av dålig kvalitet. Inkomsterna kan också ha varit små och vissa plockare har till och med gått på förlust på grund av de höga resekostnaderna.

Lagen om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter (487/2021, nedan bärlagen) stiftades 2021. Syftet med lagen var att förbättra den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter och att skapa jämlikare konkurrensvillkor för företag inom naturproduktsbranschen. I och med de allvarliga brottsmisstankar som framkom hösten 2022 har det dock blivit klart att bärlagen inte i tillräcklig utsträckning kan bemöta de problem avseende utnyttjande som förekommer inom branschen. Bärlagen bygger också på antagandet att plockarna i regel anländer till landet med turistvisum. Utrikesministeriet meddelade den 15 mars 2024 att ministeriet avbryter mottagandet av ansökningar om Schengenvisum för plockare av vilda bär efter diskussioner med de thailändska myndigheterna. Avbrottet innebar att bärplockare från dessa länder inte beviljades Schengenvisum för skördesäsongen sommaren 2024.

I och med de ändringar som föreslås i den aktuella propositionen är de personer som anländer från tredjeländer för att plocka vilda bär framöver i huvudsak säsongsarbetare i ett anställningsförhållande. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet konstaterar att ett anställningsförhållande eller ett inresetillstånd som krävs för säsongsarbete inte i sig undanröjer risken för arbetsrelaterat utnyttjande, utan det krävs också andra åtgärder, såsom eget ansvarsarbete inom branschen. Hanteringen av risken underlättas dock om plockarna som säsongsarbetare omfattas av arbetslagstiftningen, varvid bland annat lagstiftningen om anställningsförhållanden, arbetarskydd och företagshälsovård tillämpas på dem. Efterlevnaden av den lagstiftningen övervakas av arbetarskyddsmyndigheterna. Dessutom ska bestämmelserna i ett tillämpligt allmänt bindande kollektivavtal (kollektivavtal för landsbygdsnäringar) iakttas.

Utskottet noterar också att hittills har bland annat skördeläget, vädret och priset på naturprodukter inverkat på plockarnas inkomster. Den föreslagna ändringen garanterar plockarna den lön som arbetsgivaren framfört i inresetillståndsprocessen och samtidigt den minimiutkomst som krävs för tillstånd. På det hela taget innebär förslaget att plockarna som säsongsarbetare får en tryggare ställning.

Propositionens förhållande till bärlagen

När plockning av vilda bär tas in i tillämpningsområdet för säsongsarbetslagen innebär det inte automatiskt att all plockning av vilda bär ändras till arbete i anställningsförhållande. Till exempel utlänningar som redan vistas i Finland eller personer som kommit hit med stöd av visumfrihet kan

även i fortsättningen plocka bär självständigt eller mer organiserat inom ramen för bärlagen. Utskottet påpekar att detta kan försvåra tolkningen av om det rör sig om verksamhet i anställningsförhållande eller inte. Dylika tolkningssituationer förekommer redan nu inom branschen, när plockare som arbetat på bärgårdar har plockat skogsbär på sin fritid. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser liksom jord- och skogsbruksutskottet (JsUU 23/2024 rd) att det är viktigt att författningsändringarnas konsekvenser i förhållande till plockning av vilda bär på fritiden efter en arbetsdag enligt säsongsarbetslagen bevakas aktivt och att myndigheterna och aktörerna inom branschen strävar efter gemensamma lösningar på eventuella tolkningsproblem.

Regeringen föreslår inga ändringar i bärlagen. Det motiveras med att det är lämpligt att göra eventuella ändringar i bärlagen först när man ser i vilken mån företagen inom branschen övergår till att anställa plockare i anställningsförhållanden och hur behövlig bärlagen överhuvudtaget är i fortsättningen. Om bärlagen upphävs innebär det inte att det inte skulle vara tillåtet av plocka bär som självständig verksamhet. I en sådan situation ger dock bärlagen ett visst minimiskydd för plockaren. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser liksom jord- och skogsbruksutskottet att det är viktigt att se över hur bärlagen fungerar och hur den utvecklas. Vid behov görs ändringar för att lagen ska fungera bättre.

Konsekvenser för företagen

I propositionen konstateras det att en övergång till ett anställningsförhållande försämrar vissa företags förutsättningar för lönsam affärsverksamhet. Företagens kostnader stiger när plockarna anställs i anställningsförhållanden. De ökade kostnaderna orsakas bland annat av de stigande lönekostnaderna, sjukförsäkringsavgiften och arbetspensionsförsäkringsavgiften. Aktörerna inom bärbranschen har också uttryckt oro över att nettolönerna för plockare som tidigare tjänat bra kan sjunka och att plockarnas intresse för att komma till Finland därigenom minskar.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet konstaterar att det är befogat att följa vilka konsekvenser ändringarna får för företagen. Utskottet inskärper dock att plockningen av vilda bär i Finland i nuläget inte till alla delar motsvarar den ansvarsnivå som kunderna kräver. De företag som gjort sig skyldiga till utnyttjande av utländska plockare har skadat också de företag som uppfyller kraven i lagstiftningen och hela bärsektorns anseende. Det är ett livsvillkor för utvecklingen av naturbärsbranschen och branschens framtida konkurrenskraft att företagen är genuint ansvarstagande.

Slutligen lyfter utskottet också fram hur kommersiell bärplockning påverkar gränserna för allemansrätten. Vid bedömningen av om det är tillåtet att handla med stöd av allemansrätten är den avgörande faktorn huruvida verksamheten medför mer än ringa olägenheter för markägaren, markanvändningen eller naturen. Den kommersiella och styrda verksamhetens omfattning kan i vissa fall överskrida gränserna för allemansrätten, men i praktiken är det svårt att ingripa i bärplockning även om den medför olägenhet för markägaren eller naturen. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet framhåller liksom jord- och skogsbruksutskottet att det är viktigt att arbetsgivarna ser till att de bärplockare som står i anställningsförhållande utbildas att respektera gränserna för allemansrätten och att följa god sed när de rör sig i naturen och på andras mark.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslaget i proposition RP 169/2024 rd utan ändringar.

Helsingfors 3.12.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Saara-Sofia Sirén saml
vice ordförande Lauri Lyly sd
medlem Miko Bergbom saf
medlem Jessi Jokelainen vänst
medlem Tuomas Kettunen cent
medlem Mikko Lundén saf
medlem Niina Malm sd
medlem Anders Norrback sv
medlem Olga Oinas-Panuma cent
medlem Jorma Piisinen saf
medlem Mikko Polvinen saf
medlem Piritta Rantanen sd
medlem Tere Sammallahti saml
medlem Timo Suhonen sd.

Sekreterare var

plenarråd Miika Suves.